

Hanna Kara
University of Helsinki

Naisten epävirallinen siirtolaisuus Meksikossa – Kohtaamisia Méxicon siirtolaisasemalla

Abstract

In this article the reality of women's international migration without documents is brought forward through semi-structured interviews with 26 Latin American women held inside the detention center in Mexico City, while waiting to be deported. The majority of the women had tried to get through Mexico to the United States. Women's motivations for migrating, their experience of the journey through Mexico and of the failed attempt to migrate are examined, as well as their feelings concerning the future.

Johdanto

Kansainvälisen siirtolaisuuden tutkimus alkoi tarkastella naisia aktiivisesti ja itsenäisesti työtä etsivinä siirtolaisina vasta 1970-luvulla nousseen feministisen siirtolaisuustutkimuksen myötä. Naisten siirtolaisuuden tutkimus on kuitenkin edelleen monella tapaa siirtolaisuuden ja liikkuvuuden tutkimuksen sokea piste. Epävirallisin keinoin matkustavat ja työllistyvät siirtolaisnaiset ovat sitä vieläkin enemmän.

Artikkelin tarkoituksena on nostaa esiin arjen tasoisia, konkreettisia ja inhimillisiä kokemuksia naisten kansainvälisestä epävirallisesta siirtolaisuudesta Latinalaisessa Amerikassa, ja tarkastella naisten epävirallista siirtolaisuutta heidän omien puheenvuorojensa kautta. Etsin vastauksia kysymyksiin siitä, minkälaisin motiivein ja odotuksin naiset ovat lähteneet siirtolaisiksi, miten he ovat matkaansa valmistautuneet ja minkälainen matkasta ja siirtolaisuuden yrityksestä on muodostunut kokemuksena.

Artikkeli ammentaa pro gradu -tutkimustani (Kara 2006) varten vuoden 2003 lopulla tehdyistä haastatteluista Meksikon pääkaupungissa (Ciudad de) Méxicossa¹ sijaitsevan siirtolaisaseman naisten puolella, jossa laittomasta siirtolaisuudesta kiinniotetut siirtolaisnaiset odottivat maasta karkotusta. Suurin osa haastatteleistani 26 latinalaisamerikkalaisesta naisesta oli pyrkinyt Meksikon läpi Yhdysvaltoihin, osa oli asunut ja työskennellyt Meksikossa. Siirtolaisuuden tarkastelu sijoittuu haastatteluissa epäonnistumisen jälkeiseen hetkeen, jolloin siirtolaisuuden yritys on katkennut ja edessä hämmöttää karkotus takaisin lähtömaahan. Tämän hetken tarkastelu on ollut hyvin vähäistä kansainvälisen siirtolaisuuden tutkimuksen kentällä.

Meksiko mielletään kansainvälisen siirtolaisuuden kontekstissa usein ennen kaikkea siirtolaisia lähettäväksi maaksi. Tässä artikkelissa tarkastelen Meksikoa siirtolaisia vastaanottavana ja

---

¹Käytän tässä Meksikon pääkaupungista nimeä (Ciudad de) México, usein Suomessakin käytetyn englanninkielisen Mexico Cityn sijaan.

siirtolaisten läpikulkumaana, jolloin muotoutuu monitasoisempi kuva paikasta kansainvälisen siirtolaisuuden kartalla, köyhän ja rikkaan maailman rajalla. Aloitan lyhyellä katsauksella epävirallisen siirtolaisuuden tutkimukseen ja feministiseen siirtolaisuustutkimukseen, joihin tarkasteluni tässä teoreettisesti pohjautuu. Jatkan esittelemällä Méxicossa sijaitsevaa siirtolaisasemaa sekä omaa tutkimusmenetelmäni. Tämän jälkeen käyn läpi haastattelemieni naisten sosiaalista profiilia ja tarkastelen naisten puheenvuorojen kautta heidän siirtolaisuutensa motiiveja, liikkumista ja liikkumisen rajoja, oikeuksia ja oikeudettomuutta sekä naisten epävirallisen siirtolaisuuden yrityksen ja kiinnijäämisen kokemusta. Päätän yhteenvedolla ja pohdinnalla.

Naisten epävirallinen siirtolaisuus ja naisten kansainvälisen siirtolaisuuden tutkimus

Naissiirtolaiset tunnustettiin autonomisina, itsessään kiinnostavina tutkimuskohteina täydellisesti vasta 1970-luvulla. Siihen asti heidät oli sysätty lähinnä seuralaisen tai seuraajan rooliin, ja naissiirtolaisten motiivina nähtiin ennen kaikkea perheen yhdistäminen. Feministinen siirtolaisuustutkimus korosti naista itsenäisenä toimijana. Naisten liikkumisen ei enää katsottu peilaavan suvun, aviomiehen tai muun perheen toimintaa eikä sitä haluttu niputtaa tutkimuksessa maininnanomaisesti naiset ja lapset -kategorian alle. Naiset alettiin nähdä tietoisina subjekteina, jotka tekevät itsenäisiä aloitteita sekä käynnistävät ja ylläpitävät siirtolaisketjuja ja -verkostoja. (Alberts 2003, 286; Arias 2000, 185–201; Ariza 2000a, 33; Ariza 2000b, 40–41; Erel ym. 2003, 10; Knörr & Meier 2000, 9; Lenz & Schwenken 2002, 156; Phizacklea 2003, 97; Westwood & Phizacklea 2000, 108; Woo Morales 2001b, 319.)

Naissiirtolaisuuden tutkimuksen voidaan kuitenkin yhä katsoa olevan alistetussa asemassa siirtolaistutkimuksen kentällä (Alberts 2003, 287; Erel ym. 2003, 9). Esimerkiksi raja-alueilla tehtävien kyselytutkimusten kaavakkeissa ei useinkaan ole otettu siirtolaisen sukupuolta huomioon tai niissä itsestään selvästi oletetaan siirtolaisen olevan miespuolinen (Ariza 2000a, 54; Woo & Moreno Mena 2002, 106). Vaikka miesten ja naisten siirtolaisuus on usein yhteydessä toisiinsa, ne myös eroavat toisistaan, ja siirtolaisuutta selittäviä tekijöitä voidaan usein pitää sukupuolittuneina (gender-specific) (Domosh & Seager 2001, 129; Erel ym. 2003, 9). Umut Erel ym. (2003, 11) kirjoittavatkin, että niin kauan kuin miesten liikkumisen tutkimus hallitsee siirtolaistutkimuksen kenttää, pelkästään naisiin keskittyvä tutkimus luo sille tärkeää vastapainoa.

Siirtolaisuuden verkostoteoriaan ja institutionaaliseen teoriaan pohjaavat tutkimukset ovat usein tarkastelleet juuri epävirallista siirtolaisuutta, sillä verkostojen on oletettu olevan erityisen tärkeitä silloin, kun matkustetaan tai työllistytään epävirallisoin keinoin (esim. Hondagneu-Sotelo 2001; Woo Morales 2001a, 2001b). Epävirallisia keinoja käyttävää kansainvälistä siirtolaisuutta on tutkittu usein yhdessä virallisia keinoja käyttävän siirtolaisuuden kanssa eikä teorioissa ja tutkimuksissa aina erotella sitä, liikkuvatko siirtolaiset laillisesti vai laittomasti. Nimenomaan naisten epävirallisen siirtolaisuuden tutkimuksesta Meksikossa mainittakoon Meksikon etelä- ja pohjoisrajaa ylittävien siirtolaisnaisten sosiaalista profiilia selvittäneet Ofelia Woon ja José Moreno Menan (2002) sekä Martha Luz Rojas Wiesnerin (2002) tutkimukset.

Meksikossa on tutkittu runsaasti epävirallisia keinoja käyttävien siirtolaisten haavoittuvuutta (vulnerabilidad) sekä siirtolaisten matkallaan kohtaamia vaaratilanteita, väkivaltaa ja kuolemantapauksia (Bronfman ym. 2001, 15–31; Bustamante 2001, 19–53; Carrillo 2001, 143–163; García Montoya 2001, 68–82; Mora 2002, 11–12; Moreno Mena 2002, 79–86; Rojas Wiesner 2002, 99; Vargas 2002; Woo & Moreno Mena 2002, 109). Tutkimusten mukaan siirtolaisväestön

keskuudessa ilmenee poikkeuksellisen paljon sairauksia ja jopa kuolemaan johtavia onnettomuuksia. Epävirallisin keinoin matkustavat siirtolaiset altistuvat monenlaiselle hyväksikäytölle, kuten fyysiselle tai psyykkiselle väkivallalle, omaisuuden menetykselle, kiristykselle tai seksuaaliselle väkivallalle niin siirtolaisviranomaisien, koojottien² kuin muidenkin raja-alueilla tai matkan varrella toimivien ryhmittymien ja yksittäisten henkilöiden taholta. (García Montoya 2001, 76–78; Vargas 2002, 90.)

Ymmärrän epävirallisen siirtolaisen haavoittuvuuden käsitteen tässä Jorge A. Bustamantea (2001, 28) mukailleen tilanteena, jossa yksilön toimintamahdollisuudet omaan itseensä (fyysisen ja psyykkiseen koskemattomuuteen ja itsemääräämisoikeuteen) nähden ovat syystä tai toisesta kaventuneet. Sen vastakohtana voidaan nähdä YK:n entistä ihmisoikeusvaltuutettua Mary Robinsonia (1997/1998, 6; ref. Bustamante 2001, 28.) siteeraten omista oikeuksistaan tietoisien toimijain roolin saavuttaminen. Ensimmäinen askel kohti tällaista toimijuutta on haavoittuvuuden tilan tunnistaminen ja näkyväksi tekeminen, niin siirtolaisen itsensä silmissä kuin laajemmin yhteiskunnan tasolla.

Méxicon siirtolaisasema

Meksiko on maa, joka sijaitsee maantieteellisesti hyvin mielenkiintoisella paikalla globaalin siirtolaisuuden suhteen. Se on yksi maailman tällä hetkellä eniten kansainvälisiä siirtolaisia, myös epävirallisin keinoin matkustavia, tuottavista valtioista muun muassa Kiinan, Intian ja Filippiinien ohella (CONAPO - Consejo Nacional de Población de México 2004, 18; IOM - Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö 2005)³. Laaja-alainen siirtolaisuus Meksikon ja Yhdysvaltojen pitkän maarajan yli on niin historiallisesti, taloudellisesti kuin poliittisestikin merkittävä ilmiö (Castles & Miller 1998, 8), ja meksikolaiset siirtolaiset ja heidän jälkeläisensä muodostavat suurimman yksittäisen latinalaisamerikkalaisen vähemmistön Yhdysvaltain alueella (IDB - Latinalaisen Amerikan kehityspankki 2005).

Vähemmälle huomiolle jää helposti se, että Meksiko on erityisesti Keski- ja Etelä-Amerikasta lähtöisin olevan, laillisesti ja laittomasti palkatun työvoiman vastaanottajamaa. Samalla se on Yhdysvaltoihin Latinalaisesta Amerikasta ja muualta maailmasta suuntaavien epävirallisin keinoin matkaavien siirtolaisten läpikulkumaa. Vuonna 2006 Meksikossa rekisteröitiin 182 705:n maassa laittomasti olevan ulkomaalaisen säilöönotto. Heistä 179 345 henkilöä karkotettiin. Vuonna 2005 vastaavat luvut olivat 240 269 ja 232 157. (INM - Instituto Nacional de Migración 2007.)⁴

² Koojotilla (esp. coyote) tarkoitan tässä salakuljettajaa, miestä tai naista, joka maksua vastaan saattaa ryhmän siirtolaisia laittomasti kahden valtion rajan yli. Meksikossa koojootista käytetään usein myös nimitystä 'pollero' ja siirtolaisista vastaavasti heidän haavoittuvuuttaan ja avuttomuuttaan alleviivaavasti nimitystä 'pollo' tai 'pollito', kana tai kananpoikanen (esim. Vargas 2002, 39). Koojootti puolestaan on eläimenä alueen alkuperäiskansojen myyttinen sankarihahmo ja sitä kautta myös raja-alueen sankari ja hallitsija (Melendez 1982, ref. Kearney 1998, 129). Koojootit voivat toimia ryhmissä tai itsenäisesti. Koojootti saattaa olla eriasteisesti rikollisuuteen kiinnittynyt henkilö, mutta näin ei ole läheskään aina. Paikoitellen koojootti voi olla myös säännöllisin väliajoin itse ryhmän mukana kausisiirtolaiseksi muuttava siirtolainen (López Castro 2002, 88). Joillakin siirtolaisilla saattaa olla jopa niin sanottu "luotokoojootti", joka on luotettavasti ohjastanut jo useita suvun jäseniä rajan yli. Haastattelemani siirtolaisnaiset itse näkivät koojootit toisaalta auttajina, toisaalta enemmän tai vähemmän epäluotettavina huiputtajina.

³ Arviot etenkin eniten siirtolaisia lähettävistä, mutta myös siirtolaisia vastaanottavista maista vaihtelevat laskuajankohdan ja laskutavan mukaan, ja ajankohtaista tietoa on vaikea saada. Yhdysvaltoja voidaan kuitenkin pitää kiistatta maailman eniten siirtolaisia vastaanottavana maana. Vuonna 2005 siellä asui noin 38 miljoonaa siirtolaista (IOM 2007). Yhdysvaltoja seurasivat Venäjä (noin 12 miljoonaa siirtolaista), Saksa (noin 10 miljoonaa), Ukraina (noin 6,8 miljoonaa), Ranska (noin 6,5 miljoonaa), Saudi-Arabia (noin 6,4 miljoonaa) ja Kanada (noin 6,1 miljoonaa).

⁴ Vuonna 2006 Meksikosta karkotettujen ulkomaalaisten kansalaisuudet jakautuivat seuraavasti: guatemalalaisia 47 %, hondurasilaisia 33 %, salvadorilaisia 14 %, nicaragualaisia 3 % ja muita 3 % (INM 2007). Virallisten lukujen voidaan

Meksikossa on useita erillisiä siirtolaisasemia eri puolilla maata. Näiden asemien kautta maan rajojen sisällä kiinniotetut, laittomasti maassa oleskelevat tai työtä tekevät siirtolaiset, samoin kuin Yhdysvaltojen puolelta Meksikoon palautetut laittomasti matkustaneet siirtolaiset kulkevat ennen maasta karkotustaan. Osa kiinniotetuista siirtolaisista kuljetetaan pääkaupungissa Méxicossa sijaitsevalle siirtolaisasemalle (Estación Migratoria), jossa siirtolaisen kansalaisuus epäselvissä tapauksissa pyritään selvittämään. Méxicon siirtolaisasemalla oleskelevat myös sellaiset siirtolaiset tai turvapaikan hakijat, jotka syystä tai toisesta viettävät pidennetyn ajan Meksikossa ennen mahdollista turvapaikan tai siirtolaisstatuksen myöntämistä tai karkotusta.

Méxicon siirtolaisasemalle suljettujen siirtolaisten määrä ja kansalaisuuksien jakautuminen heijastelee maailman poliittisia ja taloudellisia muutoksia sekä erilaisia alueellisia ilmiöitä. Esimerkiksi vuoden 1998 hurrikaani Mitch kasvatti tuntuvasti Keski-Amerikasta pohjoiseen matkaavien siirtolaisten määrää (Rojas Wiesner 2002, 99). Yhdysvalloissa tehdyt iskut syyskuun 11. päivänä 2001 kasvattivat puolestaan Meksikossa kiinniotettujen siirtolaisten määrää kaiken kaikkiaan, kun Yhdysvaltain rajojen valvontaa tiukennettiin entisestään (Gisela Muciño Romero, Cáritas Arquidiócesis de México –järjestön työntekijä, haastattelu 16.12.2003). Haastatteluita tehdessäni vuoden 2003 lopulla asemalle suljetut naissiirtolaiset olivat lähtöisin Guatemalasta, Hondurasista, El Salvadorista, Kolumbiasta, Ecuadorista, Perusta, Brasiliasta ja Argentiinasta. Myös Karibian saarivaltioista, kuten Jamaikalta, Haitilta ja Dominikaanisesta Tasavallasta sekä Kuubasta oli siirtolaisia. Siirtolaisia oli myös muun muassa Etiopiasta, Kiinasta, Unkarista, Bulgariasta sekä Venäjältä.

Fyysisesti siirtolaisasema on iso, tarkasti muurattu ja vartioitu laitos Méxicon laitamalla, Iztapalapan kaupunginosassa. Asema oli haastatteluita tehdessäni jaettu kolmeen osaan, miesten ja naisten puoleen sekä toimistorakennuksiin. Naisten puolella oli paikkoja vajaalle sadalle siirtolaiselle ja miesten puolella muutamalle sadalle, mutta siirtolaisia oli molemmilla puolilla usein kaksinkertaisesti paikkakapasiteettiin verrattuna. Asemalla oleskelun kesto vaihteli tapauksesta riippuen vajaasta vuorokaudesta jopa useisiin kuukausiin. Lähialueilta eli Keski-Amerikan maista tulleita siirtolaisia kuljetettiin useita bussilasteja viikossa omien maidensa rajoille, joista jokaisen karkotetun tuli selviytyä omin neuvoin eteenpäin. Kauempaa, esimerkiksi Etelä-Amerikan maista tulleiden siirtolaisten kohdalla karkotusprosessi saattoi kestää pitkäänkin.

Naisten puheenvuorot ja tutkimusmenetelmä

Yhtä lukuun ottamatta kaikki haastattelut tapahtuivat päiväsaikaan siirtolaisaseman naisten puolen sisäpihalla marras–joulukuussa 2003. Naiset oleilivat sisäpihalla joka päivä aamukahdeksasta noin kello kolmeen iltapäivällä. Patio koostui pienestä betonisesta lentopallokentästä ja sitä ympäröivästä nurmikaistaleesta. Neliön muotoisen sisäpihan kahta reunaa kulki katettu käytävä, josta oli pääsy ruokalaan, pieneen televisiohuoneeseen, wc- tiloihin, vaatteidenpesuualtalle sekä huoneisiin johtaviin käytäviin. Naiset viettivät päivänsä nurmikolla istuskellen, pienissä ryhmissä jutellen, vaatteitaan pesten ja kuivaten sekä sisäpihalle johtavan käytävän yleisöpuhelimissa puhuen.

Naisten haastatteluissa käytin tukena puolistrukturoitua teemahaastattelurunkoa. Teemarungossa oli lyhyt esittelyosio, johon sisältyi ikä, kansalaisuus, koulutus, työkokemus, siviilisääty, mahdolliset lapset, siirtolaisuusyrityksen päämäärä, aikaisemmat yritykset sekä mahdolliset aikaisemmat

---

kuitenkin katsoa edustavan vain suhteellisen heikkoja (ja usein keskenäänkin ristiriitaisia) arvioita siitä, kuinka paljon epävirallisia siirtolaisia todella liikkuu Meksikon alueella ja miten heidän kansalaisuutensa on jakautunut (esim. IOM News 2004, 9).

oleskelut asemalla. Tämän lisäksi haastattelurungossa oli kolme pääteemaa, jotka olin otsikoinut seuraavasti: 1) elämäntilanne ja siirtolaisuuspäätös sekä matkanteon kuvaus, 2) kiinnijääminen ja asemallaoloaika, sekä 3) siirtolaisuusyritys kokemuksena ja katse tulevaisuuteen.

Halusin toteuttaa haastattelut keskustelunomaisina niin, että esimerkiksi teemojen järjestys saattoi haastattelutilanteissa vapaasti vaihdella. Tarkoitukseni oli antaa naisille mahdollisuus puhua siitä, minkä he itse kokivat tärkeäksi heidän kuvatessaan siirtolaisuuteensa liittyviä valintoja, kokemuksia ja tunteita. Samalla halusin kuitenkin olla myös itse aktiivisena osapuolena keskustelussa selventäviä ja selkeitäkin kysymyksiä esittäen (Silverman 1993, 95–96). En halunnut ohjailta haastatteleminen naisten puhetta liikaa, mutta pyrin kuitenkin huolehtimaan siitä, että temaarunkoni aiheet tulisivat jossain määrin käsitellyiksi.

Pyrin haastateltavien valinnassa siihen, että tutkimukseni joukko olisi iän, koulutuksen ja kansalaisuuden suhteen mahdollisimman heterogeeninen. Oman kielitaitoni takia haastattelut rajoittuivat vain espanjaa puhuviin naisiin. Haastateltavista, kuten keskusasemalla oleskelevista naisista yleensä, suurin osa oli yrittänyt siirtolaiseksi Yhdysvaltoihin. Naisten haastatteluissa en käyttänyt nauhuria, koska en saanut siirtolaisaseman johdolta lupaa sellaisen käyttöön. Tein keskusteluista muistiinpanot ja kirjoitin päivän keskustelut haastattelujen jälkeen auki. Haastatteluhetket olivat kestoiltaan yleensä hieman yli tunnin mittaisia. Auki ja puhtaaksi kirjoitettuna haastattelut ovat pituudeltaan noin 3–7 liuskaa. Kaikki haastattelut käytiin espanjaksi. Samoin auki kirjoitetut haastattelutilanteet olen kirjoittanut puhtaaksi ensin espanjaksi ja kääntänyt ne sitten suomeksi.

Suurin osa haastattelemistani naisista oli jo alun alkaen hyvin motivoituneita kertomaan oman tarinansa. Useat haastattelutilanteet olivat varsin rönsyileviä, tunnepitoisia ja välillä jopa hyvin hauskojakin. Haastattelujen dynamiikka muodostui osaltaan tilanteiden sanelemana. Useimmiten haastattelin yhtä naista kerrallaan. Lähtökohtani oli myös, että haastattelin jokaista naista vain kerran. Naisten suuresta vaihtuvuudesta johtuen muu olisi käytännössä ollut mahdotonta, sillä en voinut koskaan laskea sen varaan, että haastattelemani nainen seuraavana päivänä vielä olisi asemalla.

Naisten sosiaalinen profiili

Suurin osa haastattelemistani naisista (17 naista) oli pyrkinyt Yhdysvaltoihin. Kahdeksan naista oli oleskellut tai tehnyt työtä Meksikossa ilman tarvittavia papereita. Yksi naisista oli matkustanut maasta toiseen ilman selvää syytä tai halua sen paremmin mennä Yhdysvaltoihin kuin jäädä Meksikoonkaan. Naiset olivat lähtöisin Keski- ja Etelä-Amerikasta sekä Karibian saarivaltioista. Nuorimmat haastatelluista naisista olivat 17-vuotiaita ja vanhimmat 40-vuotiaita. Naisista suurin osa sijoittui ikävuosiltaan 23–33 vuoden välille.

Naisista kuusi oli suorittanut vain ala-asteen loppuun (kuusi vuotta koulua) ja kolme oli lopettanut koulunkäynnin peruskoulun käytyään (yhdeksän vuotta koulua). Kaksi naista oli opiskellut lukion loppuun asti (kaksitoista vuotta koulua) ja viidellä haastatellulla oli jokin muu toisen asteen tutkinto tai toisen asteen opintoja. Naisista yhdellä oli yliopisto-opintoja. Kahdeksan haastatellun koulutustausta ei tullut haastattelussa esiin tai jäi epäselväksi.

Suurella osalla haastatelluista oli jo ennen siirtolaiseksi lähtöä usean vuoden työtausta takanaan. Neljää lukuun ottamatta kaikki ilmoittivat olleensa työssä kodin ulkopuolella ainakin jossakin elämänvaiheessa. Useimmat olivat olleet sekalaisissa työsuhteissa muun muassa tarjoilijoina,

siivoojina, kotiapulaisina, tehdastöissä, kaupan kassana, ompelijana, keittäjänä, pesijänä, hammaslääkärin apulaisena ja erilaisissa myynti- ja edustustehtävissä. Joukkoon mahtui lisäksi kaksi kirjanpitäjää, yksi farkkutehtaan henkilöstöpäällikkö sekä neljä tabledance-tanssijana työskennellyttä.

Useat naisista (12 naista) elivät lähtömaassaan avio- tai avoliitossa. Naisista puolella oli lapsia. Neljä naista oli haastatteluhetkellä raskaana. Yksi haastattelemistani naisista synnytti ja yksi sai keskenmenon keskusasemalla ollessaan. Naisista vain yhdellä oli lapsi mukanaan. Suurin osa haastattelemistani äideistä oli jättänyt lapsensa oman äitinsä tai sisarensa hoiviin.

Hieman alle puolet haastatelluista matkusti yksin. Lopuista 14 naisesta puolet matkusti miehensä tai poikaystävänsä kanssa. Naisista kaksi oli matkalla miespuolisten sukulaistensa tai ystäviensä kanssa ja viisi naista oli matkustanut yhdessä naispuolisten sukulaistensa tai ystäviensä kanssa. Naisista suhteellisen harva (vain neljä naista) oli suunnannut Yhdysvalloissa jo odottavan aviomiehen tai poikaystävän luokse. Heidän lisäksi kahtatoista naista olisi kuitenkin ollut joku odottamassa Yhdysvalloissa, tai he olivat tulleet sukulaistensa, ystävänsä tai työnantajansa kutsumina Meksikoon. Naisista seitsemällä ei ollut mitään selkeää päämäärää Yhdysvalloissa tai Meksikossa.

Naisista yli puolelle (17 naista) tämä siirtolaisuusyritys oli ollut ensimmäinen. Suurin osa (20 naista) oli haastatteluhetkellä ensimmäistä kertaa Méxicon siirtolaisasemalla. Naisista kuusi oli kuitenkin ollut asemalla aiemmin, yksi heistä jo neljästi. Yli puolet haastatelluista (16 naista) sanoi yrittävänsä uudelleen siirtolaiseksi joko Yhdysvaltoihin, Meksikoon tai muualle. Vain kaksi naista ilmoitti, ettei aikonut yrittää enää.

Päämääränä työnteko ja taloudellinen turva

Ei tällaista kukaan tee päästäkseen matkustelemaan, vaan siksi, että ihmiset haluavat työtä. (Melissa, 18, Honduras.)⁵

Vasta feministinen siirtolaisuustutkimus tunnusti naissiirtolaiset työtä etsivinä siirtolaisina ja tutkimuksessa on sittemmin alettu painottaa sitä, että myös naiset muuttavat puhtaasti taloudellisista syistä, myös yksin ja työn perässä, eivät vain miehiään seuratakseen (Ariza 2000a, 34; ILO s.a. Booklet 2, 11, 23; Morokvasic 2003, 101; Rojas Wiesner 2002, 99–100; Westwood & Phizacklea 2000, 108). Myös silloin, kun nainen matkustaa miehensä tai poikaystävänsä kanssa tai puolisonsa luokse, hän usein lähtee hankkiakseen itselleen työtä (Woo & Moreno Mena 2002, 110). Haastattelemistani 26 naisesta vain neljä oli matkannut Yhdysvalloissa jo odottavan puolisonsa luokse. Kaikki Yhdysvaltoihin suunnanneet naiset ilmoittivat tavoitteekseen hankkia siellä työtä, ja Meksikossa kiinniotetut siirtolaisnaiset olivat työskennelleet siellä laittomasti. Haastattelemistani naisista useilla oli jo takanaan monen vuoden työtausta. Monet olivat työskennelleet teini-ikästä lähtien, kuten Melissa omassa puheenvuorossaan kertoo.

Lopetin koulunkäyntini ala-asteen kuudenteen luokkaan. 14-vuotiaana menin kaupunkini maquiladora-tehtaaseen töihin ”lainatuilla papereilla”. Tehtäväni oli tarkistaa valmiiden t-paitojen laatua. Tein vuorotyötä: kaksi kuukautta päivävuoroa, aamuseitsemästä iltakahdeksaan, ja kaksi kuukautta yötyötä, iltakuudesta aamuseitsemään. Palkka oli pieni, se riitti hädin tuskin ruokaan. (Melissa, 18, Honduras.)

Useat keskusasemalle suljetuista naisista elättivät lähtömaissaan lapsiaan, laajempaa perhettään, omia vanhempiaan, sisarusiaan, jopa koko laajempaa yhteisöä. Marina Arizan (2000b, 42) tutkimuksessa Dominikaanisen Tasavallan sisällä muuttaneista siirtolaisnaisista siirtolaisuus tarjosi

⁵ Kaikkien haastattelemieni naisten nimet on muutettu.

naisille ennen kaikkea mahdollisuuden hallita paremmin omia ja perheensä varoja ja sitä kautta omaa elämäänsä ja tulevaisuuttaan. Rojas Wiesner (2002, 99) kirjoittaa samoin, että syyt naisten siirtolaisuuteen ovat pääasiassa taloudelliset. Naiset lähtevät, koska heidän täytyy elättää itsensä, lapsensa ja usein myös laajempaa perhettään eivätkä he kykene siihen kotimaansa rajoitettujen työmahdollisuuksien tai alhaisten palkkojen takia. Tällaisesta siirtolaisuudesta myös Jesuksen ja Carmenin puheenvuorot kertovat.

Halusin yrittää, koska kotona tulen epätoivoiseksi, olen koko ajan surullinen. Yritän selvitä laskuistani, eivätkä rahat vain riitä. (Jesús, 17, Guatemala.)

No, se oli ainoa tapa auttaa lapsia eteenpäin. Minun kolme lastani kärsivät kovasti, minä olen ollut heille äiti ja isä. Minun ensimmäinen mieheni kuoli onnettomuudessa, joten minä olin heille myös isä. Opiskelu on tärkeää, samoin ruoka, kaikki. Lasten kasvattaminen ei ole helppoa. Se vaatii paljon. (Carmen, 33, Kolumbia.)

Monien Latinalaisen Amerikan valtioiden velka ja velkajärjestelyt ovat jo 1980-luvulta eteenpäin vaikuttaneet erityisesti perheiden, naisten ja lasten hyvinvointiin, kun muun muassa koulutuksesta ja terveydenhoidosta on jouduttu tinkimään. Valtion kaventuneet mahdollisuudet tarjota säädeltyjä taloudellisia ja työllistymismahdollisuuksia ovat lisänneet epävirallisten ja puolilailisten yrittäjien ja instituutioiden merkittävyyttä eikä useimmissa velan kanssa kamppailevissa maissa velkaongelmaa ole rakennesopeutusohjelmin tai muiden järjestelyjen kautta kyetty ratkaisemaan. Epävirallisen sektorin työt, siirtolaisuus ja prostituutio ovat kaikki selviytymiskeinoja naisille tässä tilanteessa. (Sassen 2003, 65–66.)

Kuten siirtolaiset usein, lähes kaikki asemalla kohtaamistani naisista ilmoittivat lähteneensä voidakseen lähettää ulkomailla ansaitsemaansa rahaa kotiin. IFAD:in (Kansainvälinen maatalouden kehittämisrahasto) arvioiden mukaan vuonna 2006 noin 68 miljardia USA:n dollaria kulki siirtolaisten lähettämänä rahalähetyksinä (esp. remesas, engl. remittances) Yhdysvalloista Latinalaisen Amerikan ja Karibian maihin (2007, 14–15). Useiden arvioiden mukaan rahalähetykset ylittävät arvossa niin kehitysavun kuin ulkomaisten sijoitustenkin kautta alueelle tulevat rahavirrat (IDB 2006). Rahalähetyksiä kuvaavat todelliset luvut ovat oletettavasti vielä suurempia, sillä arviot edustavat virallisten kanavien kautta lähetettyjä rahavirtoja (Bueno Sánchez ym. 2004, 115–127; IOM News 2004, 9; IOM 2005).

Monet haastattelemistani naisista kertoivat halunneensa työskennellä Yhdysvalloissa vain muutaman vuoden, ansaitakseen tarpeeksi esimerkiksi lasten koulutusta, talon rakennusta, maapaikan ostoa tai pienen yrityksen perustamista varten, kuten seuraavien lainausten Melissa ja Maricruz. Annie Phizacklean (2003, 95) käyttämän termin mukaan tällainen siirtolainen lähtee niin sanotusti tähtäintyöläiseksi (target worker). Tähtäintyöläiseksi lähdössä ajatuksena on kuluttaa vain rajoitettu aika vastaanottavassa maassa, ansaita siellä niin paljon rahaa kuin mahdollista, lähettää sitä säännöllisesti kotiin ja palata tietyn ajan kuluttua itsekin takaisin.

Tarkoituksenamme oli työskennellä siellä [Yhdysvalloissa] kolme tai neljä vuotta ja palata sitten takaisin Hondurasiin. Halusimme saada sen verran rahaa kerätyksi, että voisimme perustaa pienen kaupan kotikaupunkimme, rakentaa talon, kouluttaa lapset (...) (Melissa, 18, Honduras.)

Tarkoituksemme oli jäädä Yhdysvaltoihin kolmeksi tai neljäksi vuodeksi, jotta saisimme kasaan pääoman pientä yritystä varten. Minä halusin perustaa oman vaatepajan. (Maricruz, 31, Ecuador.)

Marina Ariza ja Orlandina de Oliveira (2001, 22) kirjoittavat siirtolaisuuden olevan vaihtoehto, yksi mahdollisuus nostaa omaa tai perheen taloudellista ja sosiaalista tilannetta ja asemaa. Haastattelemieni naisten puheenvuoroista kuvastuu kuitenkin usein siirtolaisuus, joka ei välttämättä ole hyvä vaihtoehto muiden joukossa, vaan syntyy ennemmin tilanteesta, jossa on vain huonoja

vaihtoehtoja. Epävirallisia keinoja käyttävän siirtolaisen tila liikkuu käsitteenä ja kokemuksena monella tapaa pakon ja valinnan välisellä janalla (myös Constable 1999, 208). Vaikeuksien keskellä on etsittävä jokin mahdollisuus. Jos naapurini ovat lähteneet, miksen kokeilisi minäkin. Yoselínin ja Esterin seuraavista puheenvuoroista välittyy Pataya Ruenkaewin (2003, 115) sosiaalisen matkimisen käsitettä kuvaava ympäristö, jossa lopulta ”kaikki lähtevät”.

Moni tutuistani ja sukulaisistani on lähtenyt ’toiselle puolelle’. Siellä he työskentelevät missä vain. Juuri nyt, kaksi päivää ennen kuin me lähdimme, lähtivät myös kaksi lankoani sekä veljentyttöni, 17-, 17- ja 12-vuotiaat. Veljentyttöni lähti Yhdysvaltoihin tutustuakseen äitiinsä, jota hän ei muista. Äiti on ollut laittomasti Yhdysvalloissa jo vuosikausia. (Yoselín, 23, Guatemala.)

Kaikki ymmärtävät, että se on ainoa keino. Se on ainoa, mitä voi yrittää. (Ester, 32, Ecuador.)

Transnationaali äitiys – lasten takia lapsista erossa

Kaiken tämän ihminen tekee lastensa takia, päästäkseen eteenpäin, antaakseen heille mahdollisuuden. Siksi ja vain siksi. (Gianina, 38, Peru.)

Ne haastattelemani naiset, joilla oli lapsia, ilmoittivat lähes poikkeuksetta siirtolaiseksi lähtönsä tärkeimmäksi motivaatioksi lastensa hyvinvoinnin turvaamisen. He näkivät siirtolaisuutensa ennen kaikkea yrityksenä hankkia lapsille parempi tulevaisuus. (Myös Phizacklea 2003, 95.) Marina Ariza (2004, 396–398, 419–420) kirjoittaa siirtolaisnaisia ja -miehiä Pohjois-Meksikossa sijaitsevassa Ciudad Juárezissa tarkastelevassa tutkimuksessaan, että naisten siirtolaisuudelleen tuottamat merkitykset pitävät miehiä useammin sisällään uhrautumista, kieltäytymistä ja antautumista, ja että naissiirtolaisten puheissa tärkeän sijan saa nimenomaan naisen reproduktiivinen rooli (myös Hondagneu-Sotelo & Avila 1997, 563).

Ajatus toisten puolesta uhrautumisesta oli yleinen myös haastattelemini siirtolaisnaisten puheenvuoroissa. Samalla tällaisessa ”uhrautumispuheessa” näyttäytyi yksi naisten siirtolaisuuteen keskeisesti liittyvä ristiriitaisuus. Kun naisten siirtolaisuus voidaan toisaalta nähdä heidän yksilöllisyyttään ja itseluottamustaan vahvistavana tekijänä ja kokemuksena ja naiset itse työtä etsivinä, aktiivisesti ja itsenäisesti muuttavina siirtolaisina, kokevat he itse usein siirtolaisuutensa nimenomaan uhrautumisena muiden puolesta.

On pakko lähteä, jotta voisi antaa lapsilleen paremman elämän. Minun perheeni on aina ollut köyhä. Meillä ei ole paljon mitään. Ja sitä aina haluaisi antaa jotakin parempaa lapsilleen, jollakin tavalla paremman elämän. (Emma, 26, El Salvador.)

Haluan olla heidän kanssaan, mutta samalla haluan tarjota heille parhaan mahdollisen tulevaisuuden. Haluan tarjota jotakin enemmän heidän tulevaisuuttaan varten. (María Ester, 40, Peru.)

Vaikeinta on olla näin kaukana pojastani. Vaikka tiedänkin, että hänen on parempi olla vanhempieni kanssa. (Erika, 31, Argentiina.)

Yllä olevissa puheenvuoroissa nousee esiin myös toinen ristiriitaisuus naisten siirtolaisuuden motiiveihin liittyen. Kun naiset toisaalta kokivat uhrautuvansa perheensä ja erityisesti lastensa hyvinvoinnin puolesta lähtiessään siirtolaisiksi, on lähteminen samalla perhettä hajottava tekijä, joka rikkoo naisen perinteistä läsnä olevaa roolia perheessä ja aiheuttaa naisissa syyllisyydentunteita (myös Hondagneu-Sotelo & Avila 1997, 552). Tutkimuksessa on käytetty ’transnationaalin äitiyden’ käsitettä viittaamaan siihen, kuinka esimerkiksi latinalaisamerikkalaiset äidit Yhdysvalloissa, puolalaiset Länsi-Euroopassa ja filippiiniläiset eri puolilla maailmaa improvisoivat uusia äitiyden ja perheen huoltajan malleja pitkien etäisyyksien vallitessa

(Hondagneu-Sotelo & Avila 1997; Morokvasic 2003, 123). Myös Latinalaisen Amerikan maissa kasvaa paikoitellen kokonaisia sukupolvia isovanhempien tai laajemman perheyhteisön hoivissa omien vanhempien ja erityisesti äitien lähdettyä ulkomaille työnhakuun (García Zamora 2002, 39; Hondagneu-Sotelo & Avila 1997; IDB 2003)⁶.

Nicole Constable (1999, 211-213) on kritisoinut naissiirtolaisuuden tutkimusta siitä, että siinä liian helposti esitetään naisten siirtolaisuuden ensisijaiseksi motivaatioksi perheen ja lasten tulevaisuuden puolesta kamppaileminen. Constablen mukaan syynä tähän on se, että taloudelliset motivaatiot koetaan sosiaalisesti hyväksyttävämpinä, kuin esimerkiksi vapauden- tai seikkailunkaipuu tai omien siipien koettelu. Lasten tulevaisuuden puolesta taistelemineenkaan ei siirtolaisuuden motiivina ole pelkästään altruistinen, vaan sitä voidaan tarkastella myös strategiana varautua omien vanhuudenpäivien varalle. Kuten Ester omassa puheenvuorossaan tuo esille, hän kamppailee lastensa tulevaisuuden eteen nyt voidakseen itse tulevaisuudessa luottaa siihen, että lapset kykenevät elättämään häntä vanhuuden koittaessa.

Mutta minulla on lapseni, ja minun toivoni on siinä, että heistä tulee elämässään jotakin. Sitten he voivat ehkä auttaa minuakin. (Ester, 32, Ecuador.)

Latinalaisessa Amerikassa naisten siirtolaisuudesta on tullut sosiaalisesti hyväksytympää ja yleisempää myös esimerkiksi yksinhuoltajaäitien kohdalla. Silti yksin matkustavia siirtolaisnaisia pidetään helposti sosiaalisena uhkana yhteisön perinteisille arvoille. Siirtolaisnainen voidaankin nähdä ristiriitaisesti yhtäältä epävirallisessa siirtolaisuudessaan uhrautuvana, ja toisaalta siirtolaisuutensa takia yhteiskunnalle ja yhteisölle sekä niiden arvoille vaarallisena. (Bronfman ym. 2001, 21.)

Naisten epävirallinen siirtolaisuus ja sosiaaliset verkostot

Perheellisten naisten lähteminen siirtolaisiksi riippuu usein ennen kaikkea siitä, onko heidän mahdollista jättää lapsensa jonkun toisen hoivattaviksi. Tällaisia hoivaajia olivat haastattemieni naisten puheenvuoroissa ennen kaikkea oma äiti, sisar tai vanhin tytär, ja naisten ensisijaisena tukiverkostona näyttäytyivätkin nimenomaan muut naispuoliset sukulaiset (myös Hondagneu-Sotelo & Avila 1997, 559). He mahdollistivat haastattemieni naisten siirtolaisuuden täyttämällä naisten jättämää ”aukkoa kodinhoidossa” (ILO s.a. Booklet 2, 13). Haastattemistani naisista useimmilla oli myös jokin kontakti määränpäässään. Yleisten kuulopuheiden sekä aikaisemmin siirtolaisiksi lähteneiden ja kotiseudulle vierailulle palanneiden naapureiden ja sukulaisten ansiosta naisilla oli yleensä jonkin verran tietoa työllistymismahdollisuuksista määränpäässä.

Siirtolaisuuden institutionalisointiteoria olettaa kansainvälisen siirtolaisuuden muodostavan instituutioita monenlaisten siirtolaisuuteen liittyvien yksilöiden ja järjestöjen toiminnan lisääntymisen, voimistumisen ja vakiintumisen myötä (Massey ym. 1997, 265–266). Mikäli tällaisina instituutioina pidetään esimerkiksi kojoottien tai vastaavasti siirtolaisten ihmisoikeuksien puolesta työskentelevien kansalaisjärjestöjen verkostoja, eivät haastattemieni siirtolaisnaisten puheenvuorot juuri vahvista teorian oletuksia. Naisten kontaktit olivat hyvin epämuodollisia ja epävirallisia. Ne koostuivat ystävistä, tuttavista, sukulaisista, kuulopuheista ja puhelinnumerosta taskuun taitetulla paperinpalasella. Naisista useimmilla ei ollut matkaa varten etukäteen palkattua

⁶Arlie Russel Hochschild kirjoittaa samanlaisesta tilanteesta Thaimaassa, Sri Lankassa, Indonesiassa ja Filippiineillä, joista naiset niin ikään ovat lähteneet ulkomaille työnhakuun. Naisista suuri osa työllistyy hoiva-alalle, kuten kodin- ja lastenhoitoon, ja Hochschild puhuuakin artikkelissaan niin sanotusta hoivavuodosta (care drain), jossa naiset joutuvat jättämään perheensä ja omat lapsensa lähtiessään ulkomaille hoivaamaan muita. (Hochschild 2002, 15–30.)

kojoottia eikä selkeää suunnitelmaa sellaisen palkkaamisesta. Heistä niin ikään suurin osa oli tietämätön siirtolaisten oikeuksien puolesta kamppailevien järjestöjen olemassaolosta tai toiminnasta. Tieto itse matkasta oli kaiken kaikkiaan hyvin heikkoa ja hajanaista.

Ofelia Woo Moralesin mukaan siirtolaisten sosiaaliset verkostot vähentävät merkittävästi nimenomaan laittomin keinoin matkustavan rajanylittäjän haavoittuvuutta, sillä ne tarjoavat niin rahallista kuin kokemuksellistakin tukea ja suojaavat tällä tavoin esimerkiksi kojoottien ja rajavartioston väärinkäytöksiltä (2001a; 2001b). Haastattelemani naiset olivat tältä osin valmistautuneet matkaa varten varsin vähäisesti, jos lainkaan. Heidän puheenvuoronsa eivät myöskään tue näkemyksiä, joiden mukaan naiset, ja nimenomaan nuoret naiset, liikkuvat usein miehiä kiinteämmin sosiaalisten verkostojen tukemina (esim. ILO s.a. Booklet 3, 13).

Suurin osa naisista ilmoitti, ettei heillä ollut lähtiessä juuri suunnitelmaa siitä, miten he matkansa aikoivat taittaa. Monet heistä eivät tunteneet matkan varrelta ketään eivätkä he olleet suunnitelleet mitään etukäteen. Kuten seuraavissa lainauksissa ilmenee, useimpien haastattelemieni naisten strategia oli yksinkertaisesti reagoida tilanteisiin sitä mukaa kuin niitä ilmaantui.

Lensin Méxicoon asti. En tiennyt, miten olisin jatkanut matkaa täältä eteenpäin. Ajattelin, että sen selvitän sitten, että selvitän kaiken sitä mukaa kun etenen. (...) Ei minulla suoraan sanottuna ollut aavistustakaan siitä, miten ylittäisin rajan. Olin ajatellut toimia sitä mukaa kuin yllättäviä tilanteita tulisi eteeni... Ajattelin, että katson mitä tapahtuu. (Ester, 32, Ecuador.)

Emme [Yoselín ja hänen miehensä] oikeastaan suunnitelleet matkaa etukäteen mitenkään erityisesti. Ajattelimme, että aina sitä löytää jonkun, joka auttaa, ehkä olisimme palkanneet kojootinkin, mutta emme olleet sopineet mitään etukäteen kenenkään kanssa. Emme tunne ketään. Ajattelimme etsiä kojootin sitten rajan lähellä tai matkan aikana, jos kuulisimme jotakin. Ja rajalla lopultahan kyse on vain siitä, että juoksee ja juoksee ja juoksee! (Yoselín, 23, Guatemala.)

Liikkumisen rajat

Haastattelemistani naisista vain harva oli päässyt Meksikon pohjoisrajalle asti. Perulainen Gianina oli kuitenkin ennen tämänkertaista kiinnijäämistään palautettu Yhdysvalloista Meksikon puolelle rajaa jo kahdesti. Naisten puheenvuorojen mukaan latinalaisamerikkalaisilta vaikuttavat henkilöt ”rajan toisella puolella” yleensä yksinkertaisesti palautetaan Meksikon puolelle, jossa paikalliset siirtolaisviranomaiset joko pidättävät heidät ja aloittavat karkotusprosessin tai päästävät - usein resurssien puutteesta - heidät menemään. Seuraavassa lainauksessa Gianina kertoo ensimmäisestä rajanylityksestään, joka tapahtui hänen matkustaessaan kojootin vetämän ryhmän mukana.

Viideltä iltapäivällä kahdenkymmenen siirtolaisen ryhmä perulaisia, salvadorilaisia, guatemalalaisia, yksi meksikolainen ja kaksi kojoottia lähdimme talosta, johon meidät oli majoitettu. Lähtö tapahtuu aina illansuussa, jotta alkutaival voidaan kävellä yön pimeään turvin. Ryhmämme vaelsi kolme päivää ja kolme yötä. Kuljimme tunneleiden läpi, ylitimme junaratoja, pieniä rotkon tapaisia, alitimme teitä, pitkiä matkoja piti edetä kontallaan. Nukuimme ulkona ilman huopia, tuulen takia kylmästä täristen. Minulla oli ylläni kahdet housut, t-paitoja, neljä villapaitaa, kaksi takkia, ja silti tärisin kylmästä. Meillä ei ollut kovin paljon ruokaa mukana. Ensimmäisenä päivänä söimme tölkillisen tonnikalaa ja tölkin vihanneksia jokainen ja joimme vettä. Toisena päivänä söimme vain leipää ja joimme vettä. Kolmantena päivänä ei jäljellä ollut enää muuta kuin vettä. (Gianina, 38, Peru.)

Yhdysvaltain jo vuoden 1994 lopusta lähtien toimeenpaneman niin sanotun Operaatio portinvartijan (engl. Operation Gatekeeper, esp. Operativo Guardian) yhtenä päätarkoituksena on ollut siirtää siirtolaisvirrat muun muassa aitojen ja tehostetun valvonnan avulla vaikeakulkuisille vuoristo- ja

autiomaa-alueille. Mikäli operaation tavoitteeksi alun perin ajateltiin siirtolaisten käyttämien reittien siirtäminen maantieteellisesti niin vaikeille alueille, että siirtolaiset eivät enää yrittäisi ylittää rajaa, on se epäonnistunut selkeästi. Ylityspaikkojen maantieteellinen sijainti ja syrjäisyys ovat sen sijaan tehneet rajan ylityksestä yhä vaarallisempaa, kuolemantapaukset siirtolaisten keskuudessa ovat lisääntyneet ja esimerkiksi rajaviranomaisten tai eri paikoin rajan pohjoispuolella partioivien ”kansalaisaktivistien” toiminnan valvonta on vaikeutunut entisestään. (Esim. Vargas 2002; Villaseñor Roca & Morena Mena 2002, 19.)

Yleisesti voidaan todeta rajoittavien siirtolaislakien ja -käytäntöjen olevan varsin tehottomia pysäyttämään tai vähentämään ei-toivottuja siirtolaisvirtoja; ne vain lisäävät epävirallisia keinoja käyttävien siirtolaisten määrää (ILO s.a. Booklet 1, 23; Phizacklea 2003, 89). Tämä voidaan nähdä myös Operaatio portinvartijan seurauksissa. Operaatio on tehnyt kojootit siirtolaisille lähes välttämättömiksi, jolloin kojoottien toiminta on käynyt laajemmaksi ja ammattimaisemmaksi (Morena Mena 2002, 84). Tämä puolestaan on nostanut kojoottien palkkioita, ja Meksikon pohjoisrajan ylityksen hinta nouseekin jatkuvasti. Rajanylitys on silti - kojootin johdattelemanakin - aina vain vaikeampaa, ja heikoimmat hylätään usein matkan varrelle (Muciño Romero, haastattelu 16.12.2003; Núñez, César, Sin Fronteras -järjestön työntekijä, haastattelu 14.11.2003; Ramírez Baena 2001, 85).

Meksikon pohjoisrajan ylitys onkin alkanut muuttua todelliseksi vahvojen lajiksi, jossa vain voimakkaimmat ja yltiöpäisimmät saattavat saapua voittajina maaliin. Yhteiskunnallisesti kyseessä ei ole merkityksetön ilmiö, sillä epävirallisen siirtolaisuuden aiheuttamat sairaudet, onnettomuudet, katoamiset ja kuolemantapaukset kohdentuvat monissa maissa riskeinä juuri siihen väestöön, joka elää yhteiskunnan kannalta tuottavinta elämänvaihettaan (García Montoya 2001, 79–80; Muciño Romero, haastattelu 16.12.2003; Silvia, sosiaalityöntekijä, haastattelu 8.12.2003). Lisäksi mitä enemmän siirtolaiset, niin naiset kuin miehetkin, joutuvat turvautumaan puolirikollisten tai rikollisten salakuljetusrinkien palveluihin, sen suuremmaksi kasvaa heidän riskinsä joutua suoranaisen ihmiskaupan uhreiksi (esim. Sassen 2003, 69).

Meksikon etelärajan ylitystä pidetään myös hyvin vaarallisena, joskin sitä on tutkittu pohjoisrajaa vähemmän. Kuitenkin etelärajan yli kulkee vuosittain kymmeniä tuhansia epävirallisin keinoin matkaavia siirtolaisia, heistä suurin osa keskiamerikkalaisia (IOM News 2004, 8). Kahdeksantoistavuotiaalla hondurasilaisella Melissalla oli kokemusta Meksikon etelärajan ylityksestä. Melissa oli haastatteluhetkellä siirtolaisasemalla jo neljättä kertaa muutaman kuukauden sisällä, sillä meksikolaisten viranomaisten palauttaessa hänet ja hänen 21-vuotiaan puolisonsa Hondurasin rajalle, he olivat lähteneet yrittämään heti uudelleen.

He [meksikolaiset viranomaiset] kysyvät meiltä kysymyksiä Hondurasista, kansallishymnistä, lipusta, ja sen sellaista, saadakseen selville, olemmeko todella sieltä kotoisin. Eikä sitten muuta. Sitten he pistävät meidät linja-autoon ja vievät meidät Hondurasin rajalle. Sieltä me lähdemme heti yrittämään uudelleen. (Melissa, 18, Honduars.)

Meksikon eteläraja niin Guatemalan kuin Belizenkin kanssa on käytännöllisesti katsoen viidakkoa ja rajan valvonta kokonaisuudessaan lähes mahdoton tehtävä. Raja-alue ja useat rajakaupungit ovat lisäksi virkavallan sijaan useiden rikollisliigojen hallinnassa (IOM News 2004, 9). Arvioiden mukaan rajan ylittävistä siirtolaisista 70 % kohtaa matkallaan jonkinasteista väkivaltaa, ja naisten kohdalla raiskaukset ovat yleisiä (Bronfam ym. 2001, 17). Melissa kuvailee Meksikon etelärajaa arvaamattomaksi ja vaaralliseksi paikaksi, josta liikkuu toinen toistaan hurjempia kertomuksia ja kuulopuheita.

Päästyään Meksikon puolelle Melissa ja hänen miehensä jatkoivat monien keskiamerikkalaisten tapaan tavarajunilla Meksikon halki kohti pohjoisrajaa. Matkustaminen tavarajunissa piileskellen on linja-autolla matkustamista halvempi tapa yrittää Meksikon halki, mutta se on samalla yksi vaarallisimmista. Siirtolaiset matkustavat junien katoilla tai vaunujen välissä roikkuen, kuka mistäkin kiinni pitäen. Jotkut nukahtavat, väsyvät tai joutuvat junan imuun ja murskautuvat rataa vasten tai vaunujen väliin ja silpoutuvat tai menettävät henkensä (IOM News 2004, 9).

Matkustamme tavarajunissa. Juna on parempi kuin linja-auto, koska junassa ei tarvitse maksaa mitään. Mutta se on paljon vaarallisempaa. Koko ajan pitää piilotella siirtolaisviranomaisilta, ja jos juna pysähtyy, täytyy hypätä pois nopeasti, ja junan taas lähtiessä liikkeelle hypätä uudestaan kyytiin. Juna voi leikata jalan tai käsivarren... Se on hyvin vaarallista. Joskus junassa matkustaa paljonkin ihmisiä, satoja ja taas satoja. (Melissa, 18, Honduras.)

Haastattelemieni naisten suurin pelonaihe oli matkan aikana kuitenkin ollut se, että viranomaiset ottavat heidät kiinni. Myös Ofelia Woon ja José Moreno Menan (2002, 109) meksikolaisten siirtolaisnaisten epävirallista siirtolaisuutta tarkastelevassa kyselytutkimuksessa ilmeni, että kiinnijääminen oli ollut naisten suurin pelonaihe. Toiseksi eniten pelkoa vastaajissa oli aiheuttanut se, että he naisina matkustivat yksin ja kolmanneksi eniten naiset pelkäsivät onnettomuuksia matkan varrella. Neljännellä sijalla naisten ilmoittamissa peloissa oli kuoleman ja väkivallan kohteeksi joutumisen pelko. Huomionarvoista on, että 26 % naisista sijoitti pelonaiheensa kategoriaan ”muut”. Tämä kuvastaa siirtolaisnaisten matkaan kohdistamien odotusten, pelkojen ja tietojen heterogeenisyyttä ja epämääräisyyttä. Tutkimus osoittaa myös, että vaikka naiset ovatkin tietoisia matkan edustamista merkittävistä vaaroista, he matkustavat peloista ja riskeistä huolimatta.

Kiinnijääminen, kotiinpaluu ja tulevaisuus

Täällä [Méxicon siirtolaisasemalla] on liikaa ihmisiä, tämä on valtava laitos. Kaikilla on kova kiire koko ajan ja tunnelma on kuin isossa vankilassa. (Elisa, 24, Argentiina.)

Täällä pitää tapella kaikesta, vaatia tai muuten ei saa mitään. (...) Meille annetaan vessapaperia, ja pieni saippua, sellainen Rosa-merkkinen. Siinä kaikki. Yhdestä vessapaperirullasta riittää kymmenelle hengelle. Se on tarkkaan laskettu! (Elisabet, 31, Dominikaaninen Tasavalta.)

Täällä vaikeinta on suljettuna oleminen. Tuntuu siltä, kuin kaikki menisi alaspäin. (Maricruz, 31, Ecuador.)

Méxicon siirtolaisasemalla naisten puheenvuoroissa siirtolaisuusyrityksen epäonnistumiseen ja suljettuna olemiseen liittyvä ahdistus yhdistyi riittämättömyyden tunteeseen ja itsesyytöksiin. Pettymys ja tyytymättömyys kääntyivät asemalla helposti omaan itseen kohdistuvaksi syytelyksi, joka samalla vain lisäsi masennusta ja riittämättömyyden tunnetta (Silvia, sosiaalityöntekijä, haastattelu 18.12.2003). Pettymys siirtolaisuusyrityksessä epäonnistumisesta yhdistyi usein siirtolaisuutta edeltäneeseen epätoivoiseen taloudelliseen tilanteeseen, joka oli nyt entisestään huonontunut. Uusi siirtolaisuusyritys tulisi mitä luultavimmin olemaan ainoa mahdollisuus yrittää maksaa matkan takia otettua lainaa takaisin, mutta sitä varten olisi otettava jälleen lisää lainaa.

Epäonnistumisen tunteen lisäksi asemalla suljettuna olemiseen liittyi keskeisesti oman tilanteen hallitsemattomuuden kokemus, joka nostatti niin ikään alistuneisuuden ja itsesäälin ilmaisuja naisten puheenvuoroissa. Naisista suurin osa ei tiennyt varmasti kuinka pitkään he joutuisivat asemalla olemaan eivätkä he tunteneet juurikaan niitä toimenpiteitä, joihin viranomaiset karkotuksen tapahtuessa lopulta ryhtyisivät. Naiset tiesivät vain, että jonakin hetkenä, ehkä tänään, ehkä huomenna, ehkä viikon päästä ovelta huudetaan heidän etunimensä ja kansalaisuutensa, jolloin

bussikytyi oman maan rajalle tai Méxicon kansainväliselle lentokentälle odottaa.

Epätoivon ja oikeudettomuuden ajatusten lisäksi naisten puheenvuorot kertovat riskien ja haavoittuvuuden ohella kuitenkin myös päättäväisyydestä, itsetunnosta ja rohkeudesta. Monilta naisilta puuttui informaatiota niin matkan vaikeuksista kuin omista oikeuksista. Mutta vaikka naiset olivatkin tietoisia heikosta asemastaan epävirallisia keinoja käyttävinä naissiirtolaisina, he halusivat myös puolustaa itseään ja oikeuksiaan. Vaikka teoreettisen pohdinnan ja käytännön todellisuuden välille aukenee helposti mustana ammottava kuilu, on tuskin koskaan tarpeetonta alleviivata sitä, että tietoisuuden kautta syntyy myös rohkeutta puolustaa omia oikeuksia.

Täällä sinä löydät itsesi vieraiden kasvojen keskeltä. Sinun on herättävä, tehtävä aloite, otettava asioista selvää, kysyttävä moneen kertaan, ennen kuin vastataan. Täällä olen oppinut, että minä olen hirveän arvokas. (Claudia, 31, Honduras.)

Yllä olevasta Claudian puheenvuorosta piirtyy esiin laittomin keinoin toteutetun ja epäonnistuneen siirtolaisuusyrityksen monella tavoin hyvin ambivalentti kokemus. Naiset puhuivat voimattomuudesta, itsesyytöksistä ja epätoivosta. Silti puheenvuoroista löytyi kosolti myös sellaisia asioita kuin rohkeus, uskallus, peräänantamattomuus ja ylpeys. Samalla, kun usko omaan selviämiseen on vahvistunut, on luottamus muihin ihmisiin usein huvennut olemattomiin.

Kun puhuimme tulevaisuudesta, naiset unelmoivat siitä, että he jonain päivänä voisivat elää taloudellisesti turvattua elämää yhdessä perheensä kanssa. Tulevaisuus näyttäytyi epävarmana, mutta selvää oli, että alkuperäiset kimmokkeet siirtolaisuuteen olivat yhä tallella, usein entisestään voimistuneina. Jostain olisi löydettävä työtä ja toimeentuloa, varoja maksaa velkojille ja lapsille mahdollisuus parempaan tulevaisuuteen. Useat haastattelemistani naisista sanoivat aikovansa yrittää uudelleen. Heidän tarinansa ei lopu tähän.

Jos saan hankituksi itselleni hyvän työn ja kerätyksi rahaa, haluaisin jatkaa opintojani, haluaisin opiskella graafista taidetta. Ja poikani pitää päästä yliopistoon. Unelmoin kodista... Siitä, että voisin elää Argentiinassa. (Erika, 31, Argentiina.)

Eniten odotan tulevaisuudelta sitä, että voisin olla yhdessä perheeni kanssa, että minulla olisi kaikki neljä lastani luonani, puolisoni, äitini, kaikki, että perhe olisi jälleen yhdessä. Oli se sitten Yhdysvalloissa tai Kolumbiassa tai missä hyvänsä, tärkeintä on, että olisimme yhdessä. Kaipaen heitä niin. Olen sanonut lapsilleni, että heidän täytyy pyrkiä eteenpäin. Että heidän on käytettävä hyödykseen se vähä, mitä minä heille annan. Minä en hyödyntänyt sitä, mitä omat vanhempani minulle antoivat ja katsokaa, miten nyt kärsin... En halua, että lapseni kärsivät. Suurin toiveeni on saada heidät jälleen lähelleni. Se on kauneinta, mitä voin kuvitella. (Carmen, 33, Kolumbia.)

Ja uskokaa vain pois neiti, minä aion yrittää vielä uudelleen. Ja sillä kertaa minä onnistun. (Gianina, 38, Peru.)

Yhteenvetoa ja pohdintaa

Epävirallisia keinoja käyttävä naisten kansainvälinen siirtolaisuus on maailmanlaajuisella tasolla yhteiskunnallisesti merkittävä ilmiö. Samalla se on arjen todellisuutta, jossa ihmiset joutuvat etsimään konkreettisia ratkaisuja globaaleihin ongelmiin. Méxicon siirtolaisaseman naisten puolen sisäpihalla käymissäni keskusteluissa nousee esiin epävirallisia keinoja käyttävän naisten kansainvälisen siirtolaisuuden konkretia ja arkinen kokemus.

Haastattelemieni naisten puheenvuoroissa piirtyy esiin laittomin keinoin toteutetun ja epäonnistuneen siirtolaisuusyrityksen monella tavoin ambivalentti ja ristiriitainen kokemus. Puheenvuoroissa siirtolaisuus näyttäytyi naisten yksilöllisyyttä ja itseluottamusta vahvistavana

tekijänä ja siirtolaisnainen aktiivisesti ja itsenäisesti työtä etsivänä siirtolaisena. Toisaalta naiset perustelivat siirtolaisuuttaan vahvasti nimenomaan uhrautumisena muiden puolesta. Siirtolaisuuden kautta haviteltu taloudellinen hyöty yhdistettiin ennen kaikkea kykyyn turvata jokapäiväisen talouden pyörytys ja perheen arki sekä lasten mahdollisuus toisenlaiseen tulevaisuuteen. Samalla lähteminen oli kuitenkin perhettä hajottava tekijä, joka rikkoi naisen perinteistä läsnä olevaa roolia perheessä ja aiheutti naisissa syyllisyydentunteita.

Siirtolaisuuden verkostoteorian mukaan siirtolaisten omat sosiaaliset tukiverkostot lisäävät siirtolaisuuden todennäköisyyttä alentamalla riskejä ja lisäämällä odotettavissa olevia voittoja. Myös oman tutkimukseni naisten puheenvuoroissa nimenomaan perhe ja suku näyttäytyivät tärkeänä tuen, informaation ja motivaation tarjoajina naisten päätöksenteossa. Naisten siirtolaisuusyrityksen olivat mahdollistaneet ennen kaikkea suvun toiset naiset ottamalla lapset hoivattavikseen.

Itse matkaa ja sen riskejä ajatellen naisten sosiaaliset tukiverkostot olivat olemassa enemmänkin kuulopuheiden tasolla ja tuntuivat olevan heikkoja estämään matkan vaaroja. Naisten puheenvuoroissa esiintyi enemmän suoranaista heittäytymisen strategiaa, jossa tilanteista yritettiin vain selvitä sitä mukaa, kuin niitä tuli eteen. Naisten kokemukset on mahdollista tulkita myös sosiaalisten verkostojen suojaavaa merkitystä alleviivaaviksi - olivathan kaikki haastattelemani naiset lopulta epäonnistuneet tässä epävirallisen siirtolaisuuden yrityksessään.

Kiinnijääminen ei useimmissa puheenvuoroissa tuntunut aiheuttavan siirtolaisuusprojektin katkeamista, joskin tämän tutkimuksen perusteella on mahdotonta sanoa, kuinka moni haastattelemistani naisista lopulta yrittää uudelleen. Jotkut naisista näkivät uuden yrityksen uutena mahdollisuutena, toiset yhä ahdistavampana pakkona. Epätietoisuus omasta tilanteesta ja omien vaikutusmahdollisuuksien kadottaminen olivat päälimmäisiä naisten kuvaillessaan oleskelua siirtolaisasemalla. Naisten oli vain odotettava.

Siirtolaisuus kahden valtion välisenä rajanylityksenä merkitsee aina muutosta. Tämä muutos aiheuttaa usein menetyksiä identiteetin ja oikeuksien suhteen ja toisaalta rikastumista esimerkiksi ominaisuuksien ja kokemusten suhteen. Puhe rajojen hämärtymisestä luo helposti illusion siitä, että rajanylitys avaa väylän parempaan tulevaisuuteen, kun se monissa tapauksissa tarkoittaa pikemminkin ”sosiaalista kuolemaa”. Rajan ylittäminen merkitsee usein uutta haavoittuvuuden tilaa, voimistunutta sosiaalista ja sukupuolten välistä epätasa-arvoa, ihmisoikeusrikkomuksia sekä fyysistä ja henkistä väkivaltaa. (Bronfman ym. 2001, 16.)

Naisten puheenvuoroista piirtyy kuitenkin kuva rohkeista ja aloitekykyisistä naisista, jotka uhmaavat aktiivisesti stereotyyppistä, hiljaisen ja alistaisen ”köyhän naisen” kuvaa (Myös Joo-Schauen & Najafi 2002, 224). Siirtolaiseksi lähtemiseen johtanut päätöksenteko ilmeni usein tilanteena, jossa valittavissa oli vain huonoja vaihtoehtoja. Samalla useilta naisilta puuttui informaatiota omista oikeuksista, mahdollisuuksista puolustaa niitä ja olosuhteista niin matkan päällä kuin määränpäässäkin. Ketään näistä naisista ei kuitenkaan voi pitää uhrina siinä mielessä, että he vain passiivisesti hyväksyisivät sen osan, jonka elämä on heille antanut. Sen sijaan he ovat jättäneet kotinsa ja perheensä myydäkseen työvoimaansa globaaleilla maailmanmarkkinoilla hankkiakseen sitä kautta parannusta tämän hetken arkipäivään ja tulevaisuuteen. (Myös Phizacklea 2003, 97–98.) Heidän siirtolaisuutensa edustaa yritystä parantaa omaa ja perheidensä elämää jatkuvasti kiristyvien ulkoisten uhkien ja rajoitusten puristuksissa.

Kirjallisuus

Alberts, Heike (2003) Researching self-employed immigrant women in Hannover, Germany. Teoksessa Morokvasic-Müller, Mirjana & Erel, Umut & Shinozaki, Kyoko (toim.) Crossing borders and shifting boundaries Vol. I: Gender on the move. Opladen, Leske+Budrich, 285–298.

Ariza, Marina (2000a) Género y migración femenina: dimensiones analíticas y desafíos metodológicos. Teoksessa Barrera Bassols, Dalia & Oehmichen Bazán, Cristina (toim.) Migración y relaciones de género en México. México D.F, Instituto de Investigaciones Antropológicas, UNAM, 33–62.

Ariza, Marina (2000b) 'Ya no soy la que dejé atrás...' Mujeres migrantes en República Dominicana. México, D.F., Instituto de Investigaciones Sociales, UNAM, Plaza y Valdés, S. A. de C.V.

Ariza, Marina (2004) Miradas masculinas y femeninas de la migración en Ciudad Juárez. Teoksessa Ariza Castillo, Marina & Oliveira, Orlandina de (toim.) Imágenes de la familia en el cambio de siglo. México D.F., Instituto de Investigaciones sociales, UNAM, 387–428.

Ariza, Marina & de Oliveira, Orlandina (2001) Familias en transición y marcos conceptuales en redefinición. Papeles de Población, nueva época, año 7, núm. 28, abril-junio, 9–40.

Bronfman, Mario & Uribe, Patricia & Halperin, David & Herrera, Christina (2001) Mujeres al borde... vulnerabilidad a la infección por VIH en la frontera sur de México. Teoksessa Tuñón Pablos, Esperanza (toim.) Mujeres en las fronteras: Trabajo, salud y migración. México D.F. Plaza y Valdés S.A. de C.V, 15–31.

Bueno Sánchez, Eramis & García Quiñónez, Rolando & Montes Rodríguez, Norma & Valle Rodríguez, Gloria (2004) Apuntes sobre la migración internacional y su estudio. Universidad Autónoma de Zacatecas, Unidad Académica de Ciencias Sociales. <http://sociales.reduaz.mx/e-libros/libro-migracion.pdf>, 14.9.2005, 115–127.

Bustamante, Jorge A. (2001) Un marco conceptual de referencia acerca de la vulnerabilidad de los migrantes como sujetos de los derechos humanos. Teoksessa Colegio de la Frontera Norte, Los rostros de la violencia. Tijuana, COLEF, 19–53.

Carrillo, Ana Lorena (2001) Más allá de la invisibilidad. Trabajo femenino en la frontera Guatemala-México. Teoksessa Tuñón Pablos, Esperanza (toim.) Mujeres en las fronteras: Trabajo, salud y migración. México D.F. Plaza y Valdés S.A. de C.V, 143–163.

Castles, Stephen & Miller, Mark J. (1998) The age of migration. International population movements in the modern world. Hampshire, Palgrave.

CONAPO – Consejo Nacional de la Población (2004) La nueva era de las migraciones. Características de la migración internacional en México. La migración en el mundo. <http://www.conapo.gob.mx/publicaciones/nuevaera/01.pdf>, 15.11.2005, 11–18.

Constable, Nicole (1999) At home but not at home: Filipina narratives of ambivalent returns. Cultural Anthropology 14 (2), 203–228.

Domosh, Mona & Seager, Joni (2001) Putting women in place. Feminist geographers make sense of

the world. New York, The Guilford Press.

Erel, Umut & Morokvasic-Müller, Mirjana & Shinozaki, Kyoko (2003) Introduction. Bringing gender into migration. Teoksessa Morokvasic-Müller, Mirjana & Erel, Umut & Shinozaki, Kyoko (toim.) Crossing borders and shifting boundaries Vol. I: Gender on the move. Opladen, Leske+Budrich, 9–22.

García Montoya, Celina (2001) Los que no volvieron. Teoksessa Colegio de la Frontera Norte, Los rostros de la violencia. Tijuana, COLEF, 68–82.

García Zamora, Rodolfo (2002) Informe sobre las zonas de origen. Teoksessa Foro Migraciones (2000–2001) Migración: México entre sus dos fronteras. México, Foro Migraciones, 37–44.

Grüner-Domic, Sandra (2000) Strategic narratives: Latin American women as social actors of their biographies. Teoksessa Knörr, Jacqueline & Meier, Barbara (toim.) Women and migration: anthropological perspectives. Frankfurt/Main, Campus Verlag St. Martin's Press, 249–267.

Hochschild, Arlie Russel (2002) Love and gold. Teoksessa Ehrenreich, Barbara &

Hochschild, Arlie Russel (toim.) Global woman. Nannies, maids and sex workers in the new economy. London, Granta Book Publications, 15–30.

Hondagneu-Sotelo, Pierette (2001) Trabajando "sin papeles" en Estados Unidos: hacia la integración de la calidad migratoria en relación a consideraciones de raza, clase y género. Teoksessa Tuñón Pablos, Esperanza (toim.) Mujeres en las fronteras: Trabajo, salud y migración. México D.F. Plaza y Valdés S.A. de C.V., 205–231.

Hondagneu-Sotelo, Pierette & Avila, Ernestine (1997) "I'm here, but I'm there" The meanings of Latina Transnational Motherhood. *Gender & Society* 11(5), 548–571.

IDB - Inter-American Development Bank (2003) Receptores de remesas en Centroamérica. <http://www.iadb.org/mif/v2/files/BendixenGU2003spa.pdf>, 22.11.2005.

IDB (2005) Part 3: Remittances to Latin America and the Caribbean - Comparative statistics. <http://idbdocs.iadb.org/wsdocs/getdocument.aspx?docnum=550635>, 15.10.2007.

IDB (2006) Sending money home: Leveraging the development impact of remittances. <http://idbdocs.iadb.org/wsdocs/getdocument.aspx?docnum=823579>, 15.10.2007.

IFAD - International Fund for Agricultural Development (2007) Sending money home. Worldwide remittance flows to developing countries. <http://idbdocs.iadb.org/wsdocs/getdocument.aspx?docnum=1172190>, 15.10.2007.

ILO (s.a.) An information guide: Preventing discrimination, exploitation and abuse of women migrant workers. Booklet 1. Introduction. Why the focus on women international migrant workers? <http://www.ilo.org/public/english/employment/gems/download/mbook1.pdf>, 22.2.2006.

ILO (s.a.) An information guide: Preventing discrimination, exploitation and abuse of women migrant workers. Booklet 2. Decisionmaking and preparing for employment abroad. <http://www.ilo.org/public/english/employment/gems/download/mbook2.pdf>, 22.2.2006.

ILO (s.a.) An information guide: Preventing discrimination, exploitation and abuse of women migrant workers. Booklet 3. Recruitment and the journey for employment abroad.
<http://www.ilo.org/public/english/employment/gems/download/mbook3.pdf>, 22.2.2006.

INM - Instituto Nacional de Migración, Secretaría de Gobernación (2007) El INM en números. México, país de origen, tránsito y destino de migrantes.
<http://www.inami.gob.mx/imagenes/comunicacion/presentaciones/INMparte2eneene07.swf>, 21.8.2007.

IOM – News (2004) June, 8-9. Luettavissa myös www.imo.fi
http://www.iom.int//DOCUMENTS/PUBLICATION/EN/in_jun_2004.pdf, 15.11.2005.

IOM (2005) World Migration Report - Press Kit. Facts and Figures.
http://www.iom.int/en/PDF_Files/wmr2005_presskit/wmr_facts_and_figures/WMR_Facts_and_Figures.pdf, 15.11.2005.

IOM (2007) Regional and country figures. <http://www.iom.int/jahia/Jahia/pid/255>, 15.10.2007.

Joo-Schauen, Jae-Soon & Najafi, Behshid (2002) Support, lobbying and networking in the context of trafficking in women. Teoksessa Lenz, Ilse & Lutz, Helena & Morokvasic, Mirjana & Schöning-Kalender, Claudia & Schwenken, Helen (toim.) Crossing borders and shifting boundaries Vol. II: Gender, identities, networks. Opladen, Leske + Budrich, 223–235.

Kara, Hanna (2006) Vailla virallista statusta: epävirallisia keinoja käytävässä kansainvälisessä siirtolaisuudessa kiinnijääneiden naisten puheenvuoroja Mexican keskussiirtolaisasemalla.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20071357>, 1.10.2007.

Kearney, Michael (1998) Transnationalism in California and Mexico at the end of an empire. Teoksessa Wilson, Thomas M. & Donnan, Hastings (toim.) Border identities – Nation state at international frontiers. Cambridge, Cambridge University Press, 117–141.

Knörr, Jacqueline & Meier, Barbara (2000) Women and migration: anthropological perspectives. Teoksessa Knörr, Jacqueline & Meier, Barbara (toim.) Women and migration: anthropological perspectives. Frankfurt/Main, Campus Verlag St. Martin's Press, 9–17.

Lenz, Ilse & Schwenken, Helen (2002) Feminist and migrant networking in a globalising world. Migration, gender and globalisation. Teoksessa Lenz, Ilse & Lutz, Helena & Morokvasic, Mirjana & Schöning-Kalender, Claudia & Schwenken, Helen (toim.) Crossing borders and shifting boundaries vol. II: Gender, identities, networks. Opladen, Leske + Budrich, 147–178.

López Castro, Gustavo (2002) Coyotes y guías comunitarios en la migración mexicana. Teoksessa Foro Migraciones (2000–2001) Migración: México entre sus dos fronteras. México, Foro Migraciones, 87–92.

Massey, Douglas S. & Arango, Joaquín & Hugo, Graeme & Kouaouci, Ali & Pellegrino, Adela & Taylor, J. Edward (1997) Causes of migration. Teoksessa Guibernau, Monserrat & Rex, John (toim.) The ethnicity reader – nationalism, multiculturalism and migration. Cambridge, Polity Press.

Melendez, Theresa (1982) Coyote: towards a definition. Aztlán: International Journal of Chicano Studies Research 13 (1-2), 295–307.

Mora, Luís (2002) Las fronteras de la vulnerabilidad: Género, migración y derechos sexuales y reproductivos. Santiago de Chile, UNFPA.

<http://www.eclac.cl/celade/noticias/paginas/2/11302/LMora.pdf>, 12.9.2005.

Moreno Mena, José (2002) La violencia hacia los migrantes. Teoksessa Foro Migraciones (2000–2001) Migración: México entre sus dos fronteras. México, Foro Migraciones, 79–86.

Morokvasic, Mirjana (2003) Transnational mobility and gender: a view from post-wall Europe. Teoksessa Morokvasic-Müller, Mirjana & Erel, Umut & Shinozaki, Kyoko (toim.) Crossing borders and shifting boundaries Vol. I: Gender on the move. Opladen, Leske+Budrich, 101–133.

Phizacklea, Annie (2003) Transnationalism, gender and global workers. Teoksessa Morokvasic-Müller, Mirjana & Erel, Umut & Shinozaki, Kyoko (toim.) Crossing borders and shifting boundaries Vol. I: Gender on the move. Opladen, Leske+Budrich, 79–100.

Ramírez Baena, Raúl (2001) Balance y perspectivas de la migración. Teoksessa Colegio de la Frontera Norte. Los rostros de la violencia, Tijuana, COLEF, 83–96.

Rojas Wiesner, Martha Luz (2002) Mujeres migrantes en la frontera sur de México. Teoksessa Foro Migraciones 2000–2001. Migración: México entre sus dos fronteras. México, Foro Migraciones, 93–101.

Ruenkaew, Pataya (2003) Thaimaalaiset naisprostituoidut Saksassa: rajat ylittävä siirtotyöläisyyden muoto? Teoksessa Thorbek, Susanne & Pattanaik, Bandana (toim.) Rajat ylittävä prostituutio – Globaalien toimintamallien muuttuminen. Jyväskylä, Like, 106–127.

Sassen, Saskia (2003) The feminization of survival: alternative global circuits. Teoksessa Morokvasic-Müller, Mirjana & Erel, Umut & Shinozaki, Kyoko (toim.) Crossing borders and shifting boundaries Vol. I: Gender on the move. Opladen, Leske+Budrich, 59–77.

Silverman, David (1993) Interpreting qualitative data. Methods for analysing talk, text and interaction. London, Sage Publications.

Vargas, Jorge A. (2002) Abusos de la patrulla fronteriza de Estados Unidos, trabajadores indocumentados mexicanos y derechos humanos internacionales. México, Comisión Nacional de los Derechos Humanos.

Villaseñor Roca, Blanca & Moreno Mena, José (2002) Breve visión sobre las medidas de control migratorios en la frontera norte de México. Teoksessa Foro Migraciones (2000–2001) Migración: México entre sus dos fronteras. México, Foro Migraciones, 11–25.

Westwood, Sallie & Phizacklea, Annie (2000) Trans-nationalism and the politics of belonging. London, Routledge.

Woo Morales, Ofelia (2001a) Las mujeres también nos vamos al Norte. Guadalajara, Universidad de Guadalajara.

Woo Morales, Ofelia (2001b) Redes sociales y familiares en las mujeres migrantes. Teoksessa Tuñón Pablos, Esperanza (toim.) Mujeres en las fronteras: Trabajo, salud y migración. México D.F. Plaza y Valdés S.A. de C.V, 303–323.

Woo, Ofelia & Moreno Mena, José (2002) Las mujeres migrantes y familias mexicanas en Estados Unidos. Teoksessa Foro Migraciones 2000–2001. Migración: México entre sus dos fronteras. México, Foro Migraciones, 105–113.

Suulliset tiedonannot

Muciño Romero, Gisela, kansainvälisille siirtolaisille suunnatun avustusohjelman koordinoija, Cáritas Arquidiócesis de México, México. Haastattelu 16.12.2003. Kirjoittajan hallussa.

Núñez, César, sosiaalisen osaston koordinoija, Sin Fronteras, México. Haastattelu 14.11.2003. Kirjoittajan hallussa.

Silvia, sosiaalityöntekijä, siirtolaisasema, México. Haastattelu 8.12.2003. Kirjoittajan hallussa.